

”Bloody Mary” wilde Engeland terugbrengen naar Rome

tekst Marie Verheij
beeld Wikimedia

Op de laatste dag van juni 1555 wordt Christopher Wayde naar de brandstapel in Dartford geleid. Fruitverkopers slijten volop kersen aan de toegestroomde schare. Wayde is een van de 284 mensen die worden gemarteld en ter dood gebracht omwille van hun protestantse geloof tussen 1555 en 1558, als Mary Tudor koningin van Engeland is.

Onder de veroordeelden bevinden zich vooraanstaande protestanten (Latimer, Ridley, Cranmer). Anderen zijn eenvoudige mensen, onder wie het 20-jarige dienstmeisje Elizabeth Folkes. Als zij wordt verhoord, noemt de jonge vrouw de aanwezigheid van Christus in de hostie een leugen. Ze looft God en vraagt Hem of Hij de misdaden van degenen die haar dit aandoen wil vergeven, want ze weten niet wat ze doen.

Folkes wordt op gruwelijke wijze verbrand buiten de stadsmuren van Colchester.

De getuigenissen van Wayde en Folkes zijn opgetekend in het bekende boek van de martelaren van John Foxe dat in hoge mate de beeldvorming bepaalde over de korte tijd dat Mary I over Engeland heerste.

Henry VIII

Donderdag is het 500 jaar geleden dat Mary Tudor werd geboren. Ze is het enige kind van Henry VIII en de bij het Engelse volk geliefde Catharina van Aragon. Er volgen geen broers en Mary's vader wil af van Catharina, maar hij krijgt van de paus geen toestemming om te scheiden.

De eigenzinnige Henry forceert in 1534 een breuk met de kerk van Rome en wordt zelf hoofd van de Church of England. Achtereenvolgens trouwt hij vijf keer. Eén vrouw sterft, van twee scheidt hij en twee worden er onthoofd. Eén vrouw overleeft het huwelijk. Een rijmpje uit die tijd:

*To six wives he was wedded
one died, one survived,
two divorced, two beheaded*

(Met zes vrouwen was hij ge-

trouwd/ één stierf er, één overleefde hem/ van twee scheidde hij, twee onthoofdde hij)

Met de stichting van de Kerk van Engeland zet Henry VIII onbedoeld de deur naar de Reformatie verder open. Catharina wordt verbannen en mag haar dochter Mary nooit meer zien – beiden zijn en blijven rooms-katholiek. Als Henry overlijdt, gaat de kroon naar zijn zoon Edward VI.

Op de troon

Als de protestantse Edward VI sterft, schuiven de protestanten hun candidate, de 15-jarige Lady Jane Grey, naar voren. Grey moet na negen dagen koningschap wijken voor de rechtmatige troonpretendent: Mary. Mary is van plan het land terug te leiden naar de kerk van Rome. Haar eerste regeringsdaad is het huwelijk van haar vader met Catharina geldig en legaal te verklaren.

Het blijkt echter geen sinecure om alle religieuze wetten in te trekken die onder Edward zijn opgesteld. Ondertussen zitten de protestanten niet stil. Er worden complotten gesmeed om Mary af te zetten en haar protestantse halfzus Elizabeth op het schild te hijsen. Pas dan besluit Mary har-

der op te treden tegen de "protestantse opstand". Elizabeth wordt opgeroepen naar Londen voor verhoor en in de Tower opgesloten. In totaal komen er 284 mensen om het leven vanwege ketterij en valse godsdienst. Mary's radicale aanpak van de protestanten bezorgt haar een naam die ze nooit meer zal kwijtraken: Bloody Mary.

Reformatie

De regeringsperiode van Mary I drukte een belangrijk stempel op de geschiedenis. „De Reformatie in Engeland was niet makkelijk terug te draaien”, zegt historica dr. Rosemary Mitchell, verbonden aan Leeds Trinity University. „Het feit dat Mary de pauselijke autoriteit wilde herstellen, deed afbreuk aan haar populariteit. Teruggave van de kerkelijke goederen aan de kerk was niet haalbaar, want die waren gekocht door aristocratische families en de landadel. Engeland was voorbeschikt om een protestantse eilandnatie te worden.”

Met name Mary's besluit om te trouwen met Filips II van Spanje veroorzaakt grote onvrede. Het huwelijk is een mislukking. Mary krijgt geen kind en de opvolging blijft onzeker. Zij heeft wel het geluk dat ze goede raadsheren heeft in Stephen Gardiner en William Paget, en daardoor is ze in staat goed te regeren en wetten door te voeren.

Elizabeth

Als Mary overlijdt en Elizabeth haar in 1558 opvolgt, is de situatie in Engeland verwarrend. Met name op het platteland zijn veel mensen rooms-katholiek gebleven. Hoewel de protestantse Elizabeth het adagium huldigt „not to make windows into men's souls” steekt er onder haar regie een antikatholieke wind op over Engeland. Velen om haar heen vrezen dat het rooms-katholicisme niet alleen religieuze dissidentie is, maar ook politiek verraad – de paus doet Elizabeth in 1570 in de ban.

Overigens verafschuwt Elizabeth zowel extreme rooms-katholieken als protestanten. De rooms-katholieke Mary Stuart, "queen of Scots", die naar Engeland vlucht, vormt een bedreiging voor haar omdat ze aanspraak maakt op de Engelse troon en wordt in 1587 onthoofd. „Rooms-katholieke missionarissen, jezuiten zoals Edmund Campion, werden ter dood veroordeeld, maar ook rooms-

katholieke leken zoals Margaret Clitherow; en vaak werden ze ook nog gemarteld, net als de protestanten onder Mary Tudor”, aldus Mitchell.

Mary kreeg de bijnaam "de Bloedige" en Elizabeth ging de annalen in als "the Virgin Queen". Het religieuze landschap dat uiteindelijk onder Elizabeth I ontstond, gaf de Kerk van Engeland de onderscheidende identiteit die zij tot op de dag van vandaag heeft behouden. Engeland was een uitgesproken protestantse natie geworden met een kerk die zowel rooms-katholieke als protestantse kenmerken had. Rooms-katholieken vormden een minderheid.

Zwarte legende

Intussen is de bijnaam Bloody Mary allang in onbruik geraakt, zegt Mitchell. Als we het over Bloody Mary hebben, bedoelen we de beroemde cocktail. Toch kwam de naam in de negentiende en begin twintigste eeuw nog wel bovendrijven in relatie tot Mary Tudor. Mitchell: „Bekend is de herinnering van een negentiende-eeuwse bisschop dat de kinderen op school in hun schoolboeken met hun pen de ogen van een afbeelding van Mary I moesten doordrukken. In de negentiende eeuw waren er periodes van aanzienlijke antikatholieke

Mary I drukte een belangrijk stempel op de geschiedenis

spanningen, bijvoorbeeld tijdens het herstel van de katholieke hiërarchie in Engeland (1850), de zogenaamde "Papal Aggression", de naam voor de actie van paus Pius XI om Engeland en Wales een kerkelijke provincie van Rome te maken. Tot in het begin van de twintigste eeuw bleven georganiseerde antikatholieke bewegingen actief in Engeland.”

Dat alles maakte deel uit van de zwarte legende die was ontstaan rond Mary Tudor. Ze zou een sombere, fanatieke, seksueel gefrustreerde en wat labiele vrouw zijn geweest die het slechtste van de paapse praktijken belichaamde. In zijn novelle "The Tower of Londen" (1840) schildert William Harrison Ainsworth Mary af als een vrouw die gemanipuleerd

Protestanten als Latimer en Ridley wacht de brandstapel.